

فقه مسجد

قسمت اول
احمد مبغنی

خواهیم شد که فرهنگ بهره‌گیری از مسجد را بدست بیاوریم. اگر فرهنگ استفاده از مسجد را بکار بندیم مساجد پایگاه‌های فرهنگی خواهند شد. مساجد زمانی نور فقه را بر جامعه می‌تاباند که فقه مسجد را بیاموزیم. دریفا که ما با فقه مسجد بیگانه‌ایم. اکنون مساجد از ایفای بسیاری از رسالت‌های خود بازمانده است و این از آن روست که در زنجیره‌های چهل و رکود برخی از مسجیدیان قرار گرفته است. بی‌گمان شناختن و بکار بستن فقه مسجد وظیفه جوانان است. چرا که با تابش فروغ مسجد در قلب جوان جامعه سرشار از امید، صداقت و حرکت خواهد شد.

۱ - اعتکاف در مسجد

اعتکاف یک سنت بزرگ و انسان‌ساز اسلامی است. این سنت را می‌توان در مسجد الحرام، مسجد النبی ص، مسجد کوفه و مسجد بصره انجام داد. در مسجد جامع هر شهر نیز می‌توان اعتکاف کرد. (البته با قصد رجاء)^۲

۲ - اعلام گمشده در مسجد

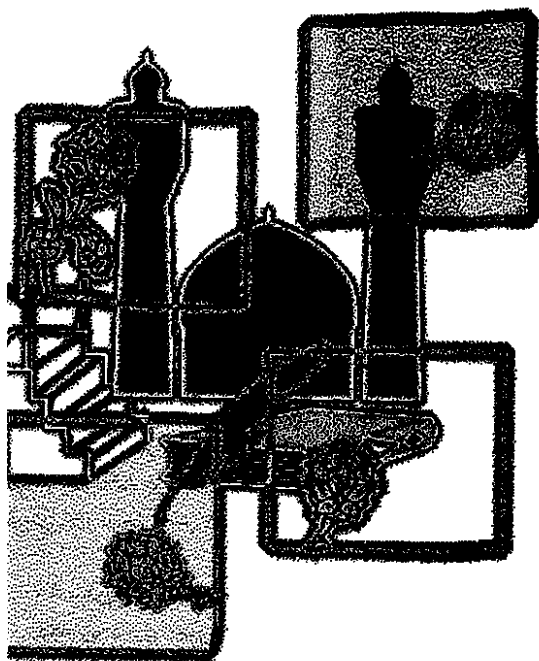
کسی که چیزی پیدا می‌کند در صورتی که دارای نشانه باشد و قیمت آن به ۱۲/۶ نخود نقره سکه‌دار برسد باید به مردم آن را اعلان کند این اعلان هر چند باید در مجامع عمومی انجام بگیرد ولی انجام آن در مسجد مکروه است.^۳

میهمان خدا هستند نه چیز دیگر. نجوای دسته‌جمعی نمازگزاران در قنوت ترنم دلکشی است که دل را به جهانی دیگر سوق می‌دهد مسجد، محرابش، کارزار با شیطان و شیطان صفتان را، صفوفش همبستگی راه، مناره‌هایش سرافرازی راه، رکوع و سجودش عرفان را و منبرش فرهنگ و تمدن را می‌آموزد.

از سخنان امام ع بدست می‌آید که راه توحید از مسجد می‌گذرد چشمه‌های دانش از مسجد نشأت می‌گیرند بذر همبستگی در مسجد پاشیده می‌شود و رحمت خداوند از مسجد تائیدن می‌گیرد. مروارید سخنی که انسان را به ساحل نجات می‌رساند و از در هلاکت می‌رهاند در مسجد شنیده می‌شود و دوری از گناه ز روی شرم یا از بیم عذاب خداوند با پای نهادن به سبزه‌زار معنویت مسجد میسر می‌گردد.^۱ اما تنها زمانی از مسجد بهره‌مند

از بلندای مناره‌های لاجوردین، صدای رسای اذان، همه را به سوی خدا فرا می‌خواند زن و مرد چون رود روان به سوی خانه خدا سرازیر می‌گردند همه‌ها و نجواها با فریاد الله اکبر فرو می‌نشیند اکنون همه رو به سوی کعبه دل و پشت به زر و زیور مادی، ندای توحید را زیر لب تکرار می‌کنند آری اینجا مسجد است مظهر شکوه اسلام؛ همانجا که چون یاقوت بر نگین شهرها نشسته، همانجا که زندگی را رنگ و بوی معنویت می‌دهد همانجا که تو را می‌خواند تا به سرآغاز خویش نظر افکندی و انسان بودن خود را مرور کنی تا وجود خود را ارزش خود را و رسالت خود را بهتر بشناسی.

مسجد نقطه به هم رسیدن انسان و خویشتن است خویشتنی که زیر بار هوسها دفن شده پیر و برنا، توانگر و ناتوان و مرد و زن چون به مسجد آیند از عناوین تهی می‌شوند. آنان اینک

۳ - اقامه حدود الهی در مسجد
 بر پایه روایات، اقامه حدود در مسجد مکروه است^۱ شکی نیست که اجرای حدود الهی، خون حیات را در رگهای جامعه گرم نگه می‌دارد ولی با این وصف انجام آن در مسجد کراهت دارد. شاید یکی از فلسفه‌های این حکم آن است که مسجد را باید از هر چه ترس و رنجش در مردمان می‌آورد دور ساخت و از آن محلی امن برای همگان قرار داد تا با رغبت کامل به مسجد بیایند و پیامهای دین را دریافت کنند. حدود الهی یقیناً در روحیه افراد تأثیر می‌گذارد ولی حاکم اسلامی ناگزیر از تزریق چنین ترسی در شریان اجتماع است اما سخن این است که مرکز این ترس سازنده نباید مسجد قرار گیرد تا در نتیجه احساس تعلق عمومی به مسجد آسیب بخورد و همگان به مسجد بیایند به سخن دیگر مسجد بتواند پا به پای حدود الهی، رسالت فرهنگی خود را در احیا و اصلاح جامعه بدرستی ایفا کند.

مؤید این مطلب، احکام دیگری است که نسبت به مسجد وارد شده، مانند:
 - کراهت نصب شمشیر در قبلة مسجد^۲
 - کراهت قضاوت در مسجد^۳
 - کراهت دعوا و نزاع در مسجد^۴

۴ - امام راتب مسجد
 برای امامت جماعت در یک مسجد اولویت با امام راتب مسجد است^۵ امام راتب به امام ثابت مسجد گفته می‌شود که نماز جماعت در مسجد را برپا می‌دارد.

۵ - اموال مسجد

الف) نباید اموال مسجد را بیرون برد.^۱
ب) نباید در و پنجره و چیزهای دیگر مسجد را فروخت و اگر مسجد خراب شود باید اینها را صرف تعمیر همان مسجد کنند و چنانچه ببرد آن مسجد نخورد باید در مسجد دیگر مصرف شود ولی اگر به درد مسجدهای دیگر هم نخورد می‌توانند آن را بفروشند و پول آن را اگر ممکن است صرف تعمیر همان مسجد و گرنه صرف تعمیر مسجد دیگر نمایند.^۲

ج) جلوگیری کردن از مردم در استفاده از آنچه به مسجد تعلق دارد غضب حق آنان بحساب می‌آید.^۳

۶ - برافروختن چراغ در مسجد
 پیامبر ﷺ فرمود: کسی که چراغی در مسجد برافروزد تا زمانی که نوری از

این چراغ در مسجد وجود دارد همواره ملائکه و حاملان عرش برای او استغفار می‌کنند.^۴

۷ - بنا کردن مسجد

امام صادق ﷺ فرمود: کسی که مسجدی بنا کند خداوند برای او خانه‌ای در بهشت بنا کند.^۵

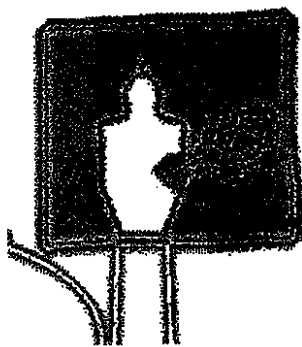
۸ - تعظیم مسجد

امام صادق ﷺ فرمود: ملعون است (دو بار این جمله را تکرار کرد) کسی که مسجد را بزرگ و گرامی نشمرد.^۶

۹ - تعلیم و تعلم در مسجد

تعلیم و تعلم یک وظیفه همگانی اسلامی است پرداختن به تعلیم و تعلم در مساجد، عملی مستحب محسوب می‌شود. طبق حدیث، یکی از مواردی که حضور انسان را در مسجد از بیهودگی

می‌رهند طرح پرسشهای علمی است^{۱۵} در صدر اسلام مساجد مناظره‌های دقیق، بحثهای تخصصی را در خود بسیار می‌دید خطبه‌های ژرف و بی‌نظیر امیرالمؤمنین علیه السلام نیز در مسجد ایراد شده است. تعدادی از روایات دستیابی به نکته‌های بدیع علمی را از جمله فوائد ارتباط مداوم با مسجد می‌خوانند.

۱۳ - داد و ستد در مسجد
مسجد را نباید به چهره‌های کربه دنیایی آلود. مسجد نقطه‌ای از بهشت در دنیا است بوی رضوان الهی را در گوشه گوشه زندگی می‌افشانند. روا نیست لحظه‌های دلکش و معنوی مسجد را با آهنگهای از و طمع پر نماییم. سزاوار نیست عطر دل‌انگیز مسجد را در میان بوی ناخوشایند داد و ستد گم کنیم.

از این روی اسلام داد و ستد و صنعتگری را در مسجد مکروه شمرده است.

امام صادق علیه السلام فرمود: از خرید و فروش در مساجد بپرهیزید.^{۱۶} علی علیه السلام کسی را دید که به پیشه اصلاح سر و صورت مردمان در مسجد دست زده است. حضرت علیه السلام او را بزد و از مسجد بیرون راند.^{۱۷}

۱۴ - دلزده کردن مردم در مسجد
اسلام هر آنچه که در مسجد مردم را دلزده کند ناروا شمرده است. برخی از احکام مسجد بر این اساس شکل گرفته است:

الف) اجتناب از انداختن آب دهان در مسجد
امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: انداختن آب دهان در مسجد یک خطا است.^{۱۸} در روایات بشدت از انداختن اخلاط در مسجد منع شده است. پیامبر صلی الله علیه و آله کسی را که چنین کاری کرده بود ملعون خواند.^{۱۹}

۳. تأخیر در خروج از مسجد
پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: بهترین نقطه‌های زمین مساجد هستند محبوبترین فرد نزد خدا کسی است که قبل از همه به مسجد درآید و دیرتر از همه، خارج شود.^{۲۰}

۴. صلوات به هنگام خروج
بر اساس روایت امام صادق علیه السلام مستحب است به هنگام خروج صلوات بفرستیم.^{۲۱}

۵. دعای خروج از مسجد
امام صادق علیه السلام فرمود: انسان بعد از اینکه نماز واجب را در مسجد خواند به هنگام خروج از مسجد کنار درب آن بایستد و بگوید: اللهم دعوتی فاجبت دعوتک و صلّیت مکتوبتک و انتشرت فی ارضک کما امرتک فاستلک من فضلک العمل بطاعتک و اجتناب سخطک و الکفاف من الرزق برحمتک.^{۲۲}

پیامبر هنگام خروج از مسجد می‌گفت: اللهم افتح لی ابواب رزقک^{۲۳}
۶. خروج با پای چپ
مستحب است کسی که می‌خواهد از مسجد خارج شود ابتداءً پای چپ را جلو ببرد.^{۲۴}

۱۲ - خوابیدن در مسجد
خوابیدن در مسجد، هر چند جایز نیست ولی عملی مکروه بحساب می‌آید.^{۲۵}

۱۰ - چرت زدن در مسجد
پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: کسی که در مسجد دچار حالت چرت‌زدگی شده جای خویش را در مسجد عوض کند.^{۱۶}

۱۱ - خروج از مسجد
احکام زیر در مورد خروج از مسجد وارد شده است:

۱. داشتن قصد بازگشت به مسجد
پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هفت نفر در روزی که سایه‌ای جز سایه خداوند نیست در پناه سایه ذات اقدسش جای دارند یکی از آنان، کسی است که قلب او به مسجد تعلق دارد تا آنجا که از مسجد خارج نمی‌شود مگر اینکه قصد بازگشت به آن را دارد.^{۲۶}

۲. خارج نشدن از مسجد بعد از شنیدن اذان
در روایت آمده خروج از مسجد بعد از شنیدن اذان کراهت دارد مگر اینکه یا نماز بخواند یا قصد بازگشت به آن را داشته باشد.^{۲۸}

در روایت دیگری می‌خوانیم که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: کسی که نداء را در مسجد بشنود و بدون علت خارج شود منافق است مگر اینکه قصد برگشت داشته باشد.^{۲۹}

چند گاهی به مسجد رفتند رسالت خویش را در ارتباط با مسجد انجام داده‌اند از روایات بخوبی بدست می‌آید که باید با مسجد، سر و کاری مداوم و طولانی داشت. چنین ارتباطی است که می‌تواند بستر لازم برای بهره‌مندی انسان از برکات و آثار سازنده مسجد فراهم بیاورد در روایتی از امام حسن علیه السلام چنین می‌خوانیم:

من ادام الاختلاف الی المسجد اصحاب احدی ثمان: آیه محکمۃ و اخأ استفاداً و علماً مستطرفاً و رحمة منتظره و کلمه تدلّه علی الهدی او لترده عن ردی و ترک الذنوب حیاء و خشية^۱

هر کس بیوسته به مسجد برود به یکی از هشت فائده دست پیدا کند.

- نشانه‌های محکم

- برادری که از او استفاده کند

- دانشی تازه

- رحمتی مورد انتظار

- سخنی که به راه راستش کشد و یا از هلاکتش برهاند

- ترک گناهان از شرم مردم و ترس خدا

۹. پیامبر صلی الله علیه و آله هر گاه که می‌خواست داخل مسجد شود عرض می‌کرد: اللّهُمّ افتح لی ابواب رحمتک^۲

و علی علیه السلام هر گاه به مسجد وارد می‌شد می‌گفت بسم الله و بالله السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته^۳

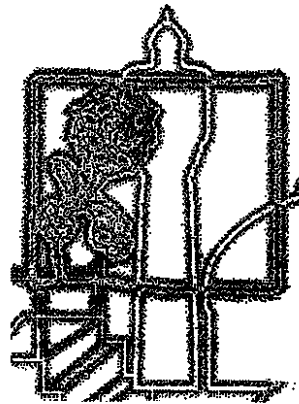
۱۰. مسواک زدن

پیامبر صلی الله علیه و آله در سحر قبل از رفتن به مسجد مسواک می‌زد.^۴

■ ■

۱- بحارالانوار، ۷۸/ ۱۰۸.

۲- بحارالانوار، ۱۷/ ۲۸.

۲. پوشیدن لباس فاخر و پاکیزه

مستحب است کسی که می‌خواهد به مسجد برود لباس فاخر و پاکیزه بپوشد.^۵

۳. خوشبو کردن خویش

مستحب است کسی که به مسجد می‌رود خویش را خوشبو کند.^۶

۴. داشتن وقار در هنگام راه رفتن

مستحب است کسی که به مسجد می‌رود باوقار گام بردارد.^۷

۵. پیشی گرفتن بر دیگران در رفتن به مسجد

در روایت آمده که بهترین مردم کسی است که قبل از همه به مسجد برود و دیرتر از همه خارج بشود.^۸

۶. صلوات فرستادن به هنگام ورود

در روایت آمده که به هنگام ورود به مسجد و نیز خروج از آن صلوات بفرست.^۹

۷. ورود به مسجد با پای راست

مستحب است کسی که می‌خواهد داخل مسجد شود پای راست را جلو بنهد و وارد شود.^{۱۰}

۸. مداومت داشتن بر رفتن

برخی تصوّر می‌کنند که اگر هر از

ب) اجتناب سیر خورده از رفتن به

مسجد

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس از این گیاه بدبو - سیر - خورده است به مساجد ما نزدیک نشود.^{۱۱}

در روایتی آمده که اذیت شدن مسلمان در مسجد با بوی بد سیر باعث آزار ملائکه می‌شود.^{۱۲}

۱۵ - دور داشتن دیوانگان از

مسجد

بر اساس روایت امام صادق علیه السلام باید از ورود دیوانگان به مسجد جلوگیری نمود.^{۱۳}

۱۶ - رفتن به مسجد

رفتن به مسجد از مستحبات مؤکد است در روایت آمده کسی که به سمت مسجدی از مساجد خداوند گام بردارد برای او در مقابل هر گامی که بر می‌دارد تا وقتی که به خانه‌اش برمی‌گردد حسناتی نوشته می‌شود که باعث می‌شود از او ده سیئه قلم گرفته شود و در مقابل ده درجه پیدا کند.^{۱۴}

احکام زیر در مورد رفتن به مسجد وارد شده است:

۱. داشتن طهارت

از امام صادق علیه السلام روایت شده که خداوند در تورات فرموده مساجد خانه‌های من در زمین هستند خوشا به حال کسی که در خانه خود طهارت پیدا کند و سپس مرا در خانه‌ام زیارت کند. بر زیارت‌شونده است که زیارت‌کننده را گرامی بدارد.^{۱۵}

- ٢- تحرير الوسيله ج ١، ص ٣٠٤.
- ٣- همان، ج ٢، ص ٢٢٨.
- ٥- سفينة البحار، ١/١، ٦٠١.
- ٦- بحار الانوار، ١٠/١٠، ٣٧٠.
- ٧- سفينة البحار، ١/١، ٦٠١.
- ٨- مستدرک، ١١/١١، ٣٧٧.
- ٩- تحرير الوسيله ج ١، ص ١.
- ١٠- وسائل الشیعه، ٣/٥٥٥.
- ١١- رساله عمليه حضرت امام(ره).
- ١٢- تحرير الوسيله، ٢/١٧٢.
- ١٣- سفينة البحار، ١/١، ٦٠١.
- ١٤- وسائل الشیعه، ٣/٥١٣.
- ١٥- سفينة البحار، ١/١، ٦٠٠.
- ١٦- مستدرک الوسائل، ٣/٣٧١، و بحار الانوار.
- ١٧- مستدرک الوسائل، ٣/٣٧٣.
- ١٨- وسائل الشیعه، ٥/١٩٩.
- ١٩- همان، ٣٣٢.
- ٢٠- مستدرک الوسائل، ٣/٣٨٦.
- ٢١- وسائل الشیعه، ج ٣، ٣/٢٩٣.
- ٢٢- همان، ص ٢٣٤.
- ٢٣- همان، ص ٢٣٧.
- ٢٤- مستدرک الوسائل، ٣/٣٨٩.
- ٢٥- وسائل الشیعه، ٥/٣٣٧.
- ٢٦- مستدرک الوسائل، ٣/٣٧٣.
- ٢٧- سفينة البحار، ١/١، ٦٠١.
- ٢٨- مستدرک الوسائل، ٣/٣٨٨.
- ٢٩- سفينة البحار، ١/١، ٦٠٠.
- ٣٠- همان، ٦٠١.
- ٣١- بحار الانوار، ١٠/١٠٨.
- ٣٢- مستدرک الوسائل، ٣/٣٧٨.
- ٣٣- سفينة البحار، ج ١، ص ٦٠١.
- ٣٤- وسائل الشیعه، ج ٥، ص ١٩٩.
- ٣٥- سفينة البحار، ١/١، ٦٠٠.
- ٣٦- الوسائل، ٣/٥٠٣، رساله حضرت امام(ره).
- ٣٧- همان.
- ٣٨- وسائل الشیعه، ٣/٤٨٦.
- ٣٩- مستدرک الوسائل، ٣/٣٦٢.
- ٤٠- کافی، ٣/٣٠٩.
- ٤١- مستدرک الوسائل، ٣/٣٩٢.
- ٤٢- نصف النقول، ٣٣٨.
- ٤٣- مستدرک الوسائل، ٣/٣٨٩.
- ٤٤- همان.
- ٤٥- همان، ١٥٦.

فقه مسجد

قسمت دوم
احمد مبلقی

برای خدمت به ملک پا پیش گزار که
اگر غافل از هیبت او باشی، خطری
بزرگ تو را فرا می‌گیرد.^۱
۴. ایجاد حالات روحی
کسی که بر درگاه مسجد قرار گرفته
باید در خویش این حالات را ایجاد کند:
الف: اعتراف به ناتوانی
امام صادق(ع) فرمود:
بسر درگاه مسجد که رسیدی به
ناتوانی، تقصیر و نیاز خود در پیشگاهش
اعتراف کن.^۲

تو همچون فقیرترین بندگان
باش.^۳
ب. احساس لذت نسبت به عبادت
امام صادق(ع) فرمود:
اگر شیرینی مناجات و لذت
همسخنی با او را در خویش می‌یابی به
مسجد وارد شو که تو در امن و امانی و
گرته بر در مسجد بمان مانند مضطری
که دستش از چاره‌ها کوتاه شده است.
خداوند هر گاه صداقت تو را در پناه بردن
به او ببیند به چشم رحمت و مهربانی به
تو می‌نگرد و تو را به آنچه می‌خواهد و
بدان خرسند است موفق می‌دارد آن
کریم. کرامت را برای بندگان مضطری
که بسر درگاهش می‌سوزند دوست
می‌دارد.^۴

۱. خانه‌تکانی دل بر در مسجد
امام صادق(ع) فرمود: دلت را - بر در
مسجد - از هر چه به خود مشغول
می‌سازد و میان تو و پروردگارت پرده
می‌افکند تهی ساز که او تنها پاکترین و
خالص‌ترین را می‌پذیرد.^۱
۲. توجه به جایگاه رفیع مسجد
امام صادق(ع) فرمود: آنگاه که بر در
مسجد قرار گرفتی بدان که بر درگاه
ملک بزرگ هستی که تنها پاکان بر آن
گام می‌نهند و تنها دوستان در مجلس او
گرد می‌آیند.^۲
۳. توجه به هدف و فلسفه رفتن به
مسجد
امام صادق(ع) فرمود:
تو آمده‌ای که عبادت کنی و با او
انس گیری.^۳

۱۷ - آمادگی روحی برای حضور
در مسجد
مادیت با همه رنگهای دلفریبش بر
سفره زمین نقش بسته است بادهای
غرور و غفلت هر دم بر آدمی وزیدن
می‌گیرند و آتش تمایل او را به ماندنی
ابدی در زمین شعله‌ورتر می‌کنند. مسجد
قطعه‌ای آسمانی در زمین است قطعه‌ای
از ملکوت خدا نقطه‌ای برای برخاستن.
محلّی برای بخود آمدن و اوج گرفتن. از
هیچ و بوج رستن و به ابدیت پیوستن.
اما هر کسی نمی‌تواند این بهره را از
مسجد بگیرد آنان که بی‌مقدمه و از سر
عادت یا به مسجد می‌گذارند چه بسا در
این نقطه نیز زمینی باقی بمانند بجای
آنکه به بالا بنگرند چشمها را همچنان
به پایین می‌سپارند بجای عروج، میل به
ماندن را در خویش تقویت می‌کنند پس
باید خویش را آماده کرد و آگاهانه پای به
مسجد گذاشت.

✽ مسجد قطعه‌ای آسمانی در زمین است قطعه‌ای از ملکوت
خدا نقطه‌ای برای برخاستن.

اسلام در این خصوص دستوراتی به
قرار زیر صادر کرده است:

✽ اسلام برای حفظ پیوند
ناگسستی طهارت ظاهر و
باطن به بهداشت مسجد
توصیه کرده و احکامی در این
خصوص صادر کرده است.

الف. کمک مالی
مسجد تنها محل خواندن نماز نبود
بلکه جایگاهی برای دادن صدقه و کمک
به مستمندان نیز به شمار می‌آمد.
داستان معروف و تاریخی علی(ع) که در

۱۹ - توجه به تهیدستان در

مسجد

مسلمانان در مسجد با صفوفی به
هم پیوسته در پی فتح سرزمین معنویتند
باید این انسجام را پاس بدارند تا به
اهداف بلند خویش دست یابند.
تهیدستی آفتی است که این انسجام را از
درون متلاشی می‌کند فقر گاهی
چهره‌ای مخدوش از مؤمنانی که با آن
دست به گریبانند، به تصویر می‌کشد این

۱۸ - بهداشت مسجد

پاکیزگی شوق می‌آورد و شوق راهی
است به سوی کرانه‌های معنویت.

مسجد پاکیزه چمن سبزی است که
کیوتر روح آدمی از آن به آسمان الهی
پرمی‌گشاید.

طهارت ظاهری، طهارت باطنی را
نوید می‌دهد و ظاهر پاکیزه باطن طاهر
را تداعی می‌کند آدمی در محیط پاکیزه
قدرت و زیبایی الهی را نیکوتر می‌بیند و
روح خویش را راحت‌تر به زلال طهارت
باطنی می‌سپارد.

اسلام برای حفظ پیوند ناگسستی
طهارت ظاهر و باطن به بهداشت
مسجد توصیه کرده و احکامی در این
خصوص صادر کرده است:

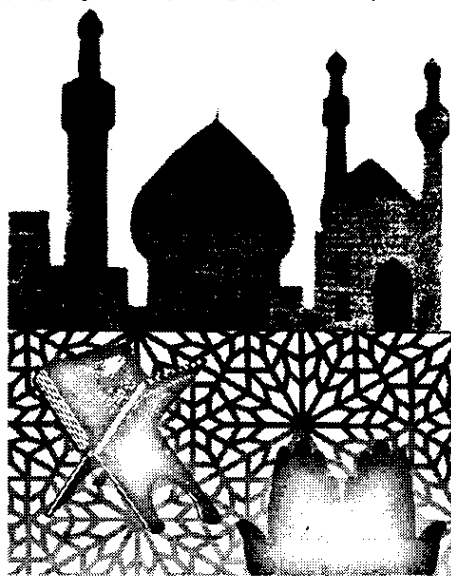
۱- واریسی کردن کفش بر در مسجد؛
مستحب است کسی که می‌خواهد
وارد مسجد گردد کفش و مانند آن را
واریسی کند تا از پاکیزه بودن آن اطمینان
حاصل نماید.^۸

۲- غبارروبی مسجد؛

در این زمینه تأکید فراوان به عمل
آمده تا آنجا که در حدیث می‌خوانیم
کسی که از مسجد، غبار به اندازهای که
به چشم فرو می‌رود بیرون آورد خداوند
او را می‌بخشد.^۹

۳- قرار دادن دستشویی بیرون
مسجد؛

مستحب است دستشویی و
وضوخانه بیرون مسجد قرار داده شود.^{۱۰}

حال رکوع انگشتر خویش را به
مستمندی بخشید، در مسجد به وقوع
پیوست.

مسجدیان باید فقر را از میان خویش
برچینند با این همه، مساجد امروز
سنگینی این رسالت را کمتر بر دوش
خود حس می‌کنند در مساجد کمک به
تهیدستان فراموش شده است یا دست

امر ممکن است بر جایگاه و نقش آنان
تأثیر منفی باقی بگذارد و رفته رفته
آن‌ها را از ادامه حضوری فعال و سازنده
باز دارد.

در صدر اسلام توجهی همه‌جانبه به
تهیدستان در مسجد به عمل می‌آمد که
باید الگوی مساجد در این عصر قرار
گیرد این توجه عبارت بود از:

مسجد تنها محل خواندن نماز نبود.

۲۱- دعا کردن در مسجد

در حدیث آمده که
اکثروا فیها من الدعاء^{۱۱}
در مساجد دعا بسیار کنید.

۲۲- ذکر خدا در مسجد

مسجد، همه را به ذکر و یاد خدا فرا می‌خواند مسجد رستاخیز ذکر است. در و دیوار، منبر، محراب، ... همه غرق آوای دلکش ذکرند مردمان را می‌بینی که در درگاه خلأوندی سجده بر خاک می‌نهند و زبان به تسبیح و تقدیس آن ذات پاک می‌کشایند. در اندرون دلت فریادی بیداد می‌کند تا تو نیز دل را به زورق ذکر بسپاری و به ساحل اطمینان و رضا دست یابی. طبق روایت ذکر گفتن در مسجد حضور انسان را از بیهودگی می‌رهاند.^{۱۵}

۲۳- زینت کردن جهت حضور در مسجد

زینت کردن خویش جهت مسجد عملی مستحب است قرآن مجید به این امر توصیه کرده است: «خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ»^{۱۶} زینت خود را در هر مسجد بگیرید.

طبق احادیث و کتاب‌های تفسیری مقصود از زینت در آیه شریفه، پوشیدن لباس پاکیزه و فاخر، شانه زدن موی، در دست کردن انگشتر فاخر، عطر زدن و ... است.^{۱۷}

کم به سمت و سوی نادرستی کشیده شده است تهیدستانی که نقاب تعفف بر چهره زده‌اند و در هاله‌ای از شرم و نجابت، فقر را بی‌نیازی جلوه می‌دهند مستحقان واقعی کمک‌ها در مساجد هستند اما ایستادن و سرافکنندگی و ذلت را روبروی جمعیت تمرین کردن کاری ناشایست است که متأسفانه امروزه رواج پیدا کرده و با مرام اهل مسجد و حرمت خانه خدا سازگار نیست.

و نیز در روایت آمده که پیامبر(ص) در مسجد با تهیدستان هم‌غذا می‌شد و با آنان افطار می‌کرد.^{۱۱}

ب. اسکان مستمندان

اهل صفه گروهی از مهاجرین و انصار بودند که از تهیدستی، منزل و سرپناه نداشتند پیامبر(ص) ایشان را در صفه مسجدالنبی(ص) (سایبانی در آن مسجد) جای داد.

۲۰- تلاوت قرآن در مسجد

مسجد خانه خدا، مسلمان میهمان خدا و قرآن کلام خداست باید میهمان با میزبان هم‌کلام گردد سخنش را بشنود و سخن با او بگوید تلاوت قرآن شنیدن سخن روح‌فزای پروردگار است و دعا کردن سخن گفتن با آن ذات پاک است. رابطه مسجد و قرآن در دو حدیث زیر به خوبی منعکس شده است:

الف. رسول خدا(ص) فرمود:

اِنَّمَا نُصِبَتِ الْمَسَاجِدُ لِلْقُرْآنِ^{۱۲}

مساجد برای قرآن قرار داده شده‌اند. ب. من أَحَبَّ الْقُرْآنَ فَلْيَجِبِ الْمَسَاجِدَ^{۱۳}

کسی که قرآن را دوست می‌دارد مساجد را نیز دوست بدارد.

زینت کردن مسجد
در رساله توضیح المسائل امام(ره)
آمده است:

بنا بر احتیاط واجب مسجد را به طلا نباید زینت نمایند و همچنین نباید صورت چیزهایی که مثل انسان و حیوان روح دارد در مسجد نقش کنند و نقاشی چیزهایی که روح ندارد مثل گل و بوته مکروه است.^{۱۸}

بر اساس دیدگاه حضرت امام(ره) اصولاً تزئین مساجد به نحوی که حالت اشرافی به مسجد بدهد عملی مرغوب نیست امام می‌فرمایند: پیامبر اسلام(ص) نیاز به مساجد اشرافی و مناره‌های تزئیناتی ندارد.^{۱۹}

۲۴- سلام کردن به اهل مسجد

امام باقر(ع) فرمود: هرگاه به مسجد وارد شدی چنانچه مردم را در حال نماز یافتی سلام نکن ... و اگر آنان را در حال سخن گفتن یافتی سلام کن.^{۲۰}

۲۵- سیاست در مسجد

مسجد خاستگاه سیاست اسلامی است پیوند سیاست و مسجد، اندیشه ناب اسلامی است جامعه اسلامی چندین بار این اندیشه را به محک تجربه زده و هر بار به نتایج شگرفت و شیرینی دست یازیده است. در این میان

تحولاتی که از دو تجربه صدر اسلام و انقلاب اسلامی به ظهور رسیده تحولاتی بنیادین، استثنایی و تاریخ ساز به شمار می‌روند.

از دیدگاه اسلام، سیاست باید در مسجد و از مسجد باشد یعنی علاوه بر اینکه سیاست در مسجد طرح بشود مسجدی نیز باید باشد و به دیگر سخن، هم سیاست در مسجد ضروری است و هم مسجدی کردن سیاست ضرورت دارد.

اگر در مسجد، سیاست مسجدی طرح نشود اسلامی نیست. بنی‌امیه و بنی‌عباس بسیاری از سیاست‌های شیطانی خود را در مساجد طراحی می‌کردند و یا به آن جامعه عمل می‌پوشاندند.

سیاست مسجدی ویژگی‌های بسیاری دارد که از آن جمله است:

۱- آمیختگی با عبادت. اگر دم به دم ریه‌های سیاست را از هوای معنویت پر نکنیم سیاست اسلامی می‌میرد و به تبع خود جامعه را نیز می‌میراند.

۲- وحدت آفرینی. مسجد تجلیگاه

همبستگی است. سیاست آن نیز ابری است که بر همه می‌بارد نباید با بادهای تفرقه، سیاست «رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» را از کنار رکوع و سجود دور ساخت اتخاذ سیاست‌های فرقه‌ای و گروهی خنجر زدن به اهداف مسجد است.

۳- امام محوری. جماعت مسجد بر محور امامت می‌چرخد سیاست مسجدی نیز چنین است یعنی با محوریت امامت شکل و معنی در جامعه، به خود می‌گیرد.

امامت و رهبری سیاسی جامعه در حقیقت عهده‌دار تأمین دو ویژگی اول است.

امام خمینی (ره) معمار بزرگ انقلاب، طراح اندیشه سیاست در مسجد در قرن حاضر است در زیر فرازهایی از سخنان

❁ در مساجد کمک به تهیدستان فراموش شده است یا

دست کم به سمت و سوی نادرستی کشیده شده است.

نفر او را در این زمینه ذکر می‌کنیم:

... مساجد چنین وضعی داشتند که اجتماعات وسیله‌ای بودند برای رفع گرفتاری‌های مسلمین در مقابله با دشمنان اسلام شما اگر خطبه‌های آن زمان را مطالعه کنید می‌بینید که چقدر آنها پرمحتوا بودند.^{۳۱}

❁ پیامبر(ص) در مسجد با تهیدستان هم‌غذا می‌شد و با آنان افطار می‌کرد.

- مع‌الاسف در دنبال تبلیغات از صدر اسلام یعنی بعد از یک مدتی تا زمان ما مساجد یک مساجدی شده بود که اسلام در آنجا محکوم می‌شد محکوم کردن اسلام به این نیست که یک کسی بگوید من اسلام را محکوم می‌کنم محکوم کردن اسلام به این است که آن چیزی که اسلام می‌خواهد در مسجد زیر پا گذاشته شود اسلام می‌خواهد که مردم آگاهانه برای مصالح خودشان برای مصالح مسلمین در آنجا فعالیت بکنند.^{۳۲}

- این مسجدها حرام و مساجد در زمان رسول اکرم(ص) مرکز جنگ‌ها و مرکز سیاست‌ها و مرکز امور اجتماعی و سیاسی بوده ... مسائل سیاسی‌اش بیشتر بوده است.^{۳۳}

عالمان و فرهیختگان جامعه باید «اندیشه سیاست در مسجد و از مسجد» را جدی بگیرند و نشانه‌ها و ویژگی‌های آن را هر چه بیشتر باز کنند.

پیامبر(ص) فرمود: نشستن در مسجد به انتظار نماز

عبادت است.

۲۶ - شعر گفتن در مسجد

شعر بخش نادیده و پنهان روح را فتح می‌کند و با مخاطب «سخن آشنا» باز می‌گوید. شعر، مخاطب را به هر کجا که بخواهد می‌برد حرکت را به سکون و سکون را به حرکت وا می‌دارد می‌تواند زورق نجات باشد و می‌تواند سبب غرق شدن. می‌تواند ویرانگر باشد و یا سازنده. قرآن که در اوج ادبیات نشسته محمل معانی بلند است و نه فقط ترکیبی بی‌همتای شعر مسؤول از سر انگشتان سحرآمیز خود مدد می‌گیرد و آدمی را به هدف‌های عالی رهنمون می‌شود.

اسلام توصیه می‌کند که در مساجد به هر شعری زبان مگشایید.^{۲۴} تنها اشعاری را بسرایید و یا بازگو کنید که اهداف بلند را تبلیغ کنند.^{۲۵} آری شعر نباید افسارگسیخته از هر باب سخن برآورد و در نهایت روح مسجد را بیازارد و مخاطبان مسجد را گرفتار انگیزه‌ها و اندیشه‌های پست گرداند این مسجد است که راه شعر را نشان می‌دهد و ابتدای حرکت را مشخص می‌کند. سیره پیامبر(ص) و علی(ع) نشان می‌دهد که از ویژگیهای منحصر به فرد شعر در جذب یاران بیشتر و تقویت بنیه‌های فکری و اخلاقی مدد می‌گرفتند. پیامبر(ص) در حضورش شعر خوانده می‌شد و علی(ع) در خطبه‌هایش به شعر استناد می‌کرد.^{۲۶} و کوتاه سخن اینکه شعر برای مسجد است و نه مسجد برای شعر.

۲۷ - عبور و مرور از مسجد

پیامبر(ص) فرمود: مساجد را راهپای عبور و مرور قرار ندهید مگر اینکه در آن دو رکعت نماز تحیت بخوانید.^{۲۷}

۲۸ - عریان کردن بدن در مسجد

بر اساس روایت باید از عریان کردن ران، زانو و ناف در مسجد اجتناب کرد زیرا این موارد در مسجد جزء عورت محسوب می‌شوند.^{۲۸}

مسجد رستاخیز ذکر

است.

مسجد تجلیگاه

همبستگی است.

۲۹ - نشستن در مسجد

پیامبر(ص) فرمود: نشستن در مسجد به انتظار نماز عبادت است.^{۲۹} این نشستن در دو مورد اهمیت بیشتری پیدا می‌کند: الف. نشستن به هنگام سحر در روایت آمده که پیامبر(ص) سحر به مسجد می‌رفت و بعد از خواندن دو رکعت نماز فجر، به انتظار دمیدن صبح می‌نشست و نماز صبح را می‌خواند.^{۳۰}

ب. نشستن در مابین طلوعین

امام صادق(ع) از علی(ع) روایت می‌کند که فرمود: رزق با نشستن در مسجد از طلوع فجر تا طلوع خورشید سرریزتر به دست می‌آید تا گشتن در روی زمین.^{۳۱}

□ □

- ۱- بخارا، ج ۸۳ ص ۳۳۳.
- ۲- همان.
- ۳- همان.
- ۴- همان.
- ۵- همان.
- ۶- همان.
- ۷- همان.
- ۸- بخارا، ج ۸۳ ص ۳۶۷.
- ۹- وسائل الشیعه، ج ۵ ص ۳۲۸.
- ۱۰- مستدرک الوسائل، ج ۳ ص ۲۸، بخارا، ج ۸۱ ص ۳۵۰.
- ۱۱- بخارا، ج ۱۶ ص ۲۱۹.
- ۱۲- سفینه البخاری، ج ۱ ص ۶۰۰.
- ۱۳- مستدرک الوسائل، ج ۳ ص ۳۸۵.
- ۱۴- بخارا، ج ۸۳ ص ۳۸۴.
- ۱۵- سفینه البخاری، ج ۱ ص ۶۰۰.
- ۱۶- قرآن مجید سوره اعراف، ج ۳۱.
- ۱۷- وسائل الشیعه، ج ۱ ص ۳۲۶، تفسیر الطیب البیان، ج ۵ ص ۳۰۶.
- ۱۸- رساله توضیح المسائل حضرت امام(ره).
- ۱۹- صحیفه نور، ج ۲۰ ص ۲۲۷.
- ۲۰- بخارا، ج ۲۶ ص ۷.
- ۲۱- صحیفه نور، ج ۱۷ ص ۵۲.
- ۲۲- همان، ج ۱۸ ص ۶۴ به بعد.
- ۲۳- همان، ج ۱۸ ص ۶۶.
- ۲۴- ترک بخارا، ج ۸۰ ص ۳۶۴، رساله حضرت امام.
- ۲۵- همان.
- ۲۶- همان.
- ۲۷- وسائل الشیعه، ج ۵ ص ۲۹۲.
- ۲۸- همان، ج ۳۴۴.
- ۲۹- مستدرک الوسائل، ج ۲ ص ۹۹، سفینه البخاری، ج ۱ ص ۶۰۰.
- ۳۰- مستدرک الوسائل، ج ۳ ص ۱۵۶.
- ۳۱- بخارا، ج ۱۰ ص ۹۰.